

LŠTA pranešimas
2021 m. balandžio 16 d.

Lietuvos energetikų diena. Ar kiekvienas turi būti energetiku?

Artėja eilinė Lietuvos energetikų diena – balandžio 17-oji, kuri simboliškai pasirinkta dėl to, kad 1892 m. balandžio 17 d. Rietave, Bogdano Oginskio dvaro lentpjūvėje įrengus malkomis kūrenamą katilą, garo mašiną su 120 V įtampos, 300 A nuolatinės srovės, apie 36 kW galios elektros generatoriumi, apšviesti dvaro rūmai, bažnyčia ir Rietavo miestas. Šis gražus istorinis epizodas simbolizuoja didžiulio gyvenimo kokybės Lietuvoje virsmo pradžią. Rietavo epizodo esminė naujovė buvo ta, kad pirmą kartą Lietuvoje buvo nutiesta elektros perdavimo linija ir sukurtas mažytis elektros pėsniuntimo tinklas. Tai - centralizuotos energijos tinklų sukūrimo precedentas. **Ką jis reiškia?**

Nesunku įsivaizduoti, kiek žmonėms, gyvenantiems atšiauriuose kraštuose, per šimtmečius reikėjo dėti pastangų, kad jų būstuose būtų šilta, šviesu ir švaru. Rūpinimasis vandeniu, malkomis, akis graužiantys dūmai, pelenų šalinimas, mirtinų smalkių ir gaisrų pavojus buvo vietinės „energetikos“ palydovai. Ir staiga atsirado galimybės viso to išvengti, šiuos nemalonius darbus perduoti profesionalams, o patiems tuo tarpu užsiimti kita prasmingesne ir mielesne gyvenimo veikla. Siekis gyventi patogiai, švariai ir buvo pagrindinė varomoji jėga tiek Rytuose, tiek Vakaruose **kurti didžiąją energetiką.**

Išsivysčiusios, tankiai apgyvendintos valstybės XX amžiuje sukūrė neįtikėtinai plačią energetinę ir komunalinę infrastruktūrą, kuri radikaliai pakeitė gyvenimo kokybę. Lietuva ne išimtis - mūsų šalyje išplėtoti ir daugeliui prieinami tūkstančiai kilometrų energetikos ir komunalinių tinklų: elektros, dujų, karšto vandens, geriamojo vandens ir nuotekų, yra netgi naftos ir jos produktų vamzdynai. Tai civilizuotos ir modernios valstybės požymis. Kas netiki, gali palyginti statistiką su Afrikos ar Lotynų Amerikos šalimis. Tačiau pastaruoju metu Lietuvoje girdimi keisti pareiškimai: neva reikia skatinti decentralizuotą nepriklausomą apsirūpinimą elektra, gal ir šiluma, nes taip atskiram piliečiui būtų pigiau. Gal vėliau bus siūloma individualiai pasirūpinti ir geriamuoju vandeniu bei nuotekomis? Populiarėja terminas „gaminantis vartotojas“, skatinama ant kiekvieno stogo įsirengti po saulės elektrinę ar šiluminę stotį, kuri, deja, neveiktų vakare ar žiemą, kai jos labiausiai reikia. Kai kas skatina atsijungti nuo tinklų ir būti visiškai energetiškai nepriklausomu. **Tokie siūlymai reiškia, kad kiekvienas pilietis turėtų tapti pats sau energetiku.** Atrodo, kad energetiniai įrenginiai negenda, jų nereikia prižiūrėti, o vėliau ir pakeisti. Jeigu tokie procesai vyktų Sibiro platybėse, Amazonės džiunglėse ar kokiam salyne, tai būtų suprantama, nes kitos išeities tiesiog nėra. Bet šalyje, kur sukurta tanki ir patikima energetinė infrastruktūra, kur visos galimybės energiją gaminti profesionaliai didelėse, todėl pigesnėse (masto ekonomija) efektyviose jėgainėse, vėl ją decentralizuoti? O gal dubliuoti? Juk didžiulės jėgainės su visu ūkiu stovi be darbo. **Tai kokia Lietuvos energetikos vizija?**

Valstybės ir savivaldybių energetinės infrastruktūros ir objektų platesnis ir efektyvesnis panaudojimas visuomenės poreikiams, akivaizdu, būtų geriausias ir efektyviausias kelias kuriant gerovės valstybę ir švarią aplinką. Bet tam reikia tiek politikų, tiek valdininkų bendro susitelkimo ir sprendimų priėmimo, atitinkamo planavimo ir reguliavimo, o kartais ir nepopuliarių nutarimų. Netinkamas kelias pasiūlyti subsidiją eiliniam piliečiui, kad jis kurtų savo „energetiką“. Ar tai naudinga ir kitiems Lietuvos piliečiams bei valstybei? Toks klausimas net nekliamas. Eidami tokiu keliu **galime sudarkyti jau esamą infrastruktūrą ir tuo pačiu pabranginsime Lietuvos energetiką visiems.**

Paskutinius kelis dešimtmečius bandymai populistinės konkurencijos principus įvesti vos ne visose energetikos srityse lėmė ne tik mažesnes energijos kainas, bet ir sukėlė įvairių problemų dėl tinklų patikimumo, dėl perteklinių ir brangių investicijų, dėl tinklų neprieinamumo, dėl netiesioginių sąnaudų padidėjimo ir pan. Todėl kuriamos įvairios balansavimo ir kompensavimo priemonės, skiriamos subsidijos ir netiesioginė parama, taikomas mokestinis reguliavimas. Vis labiau suprantama, kad brangi energetinė infrastruktūra turi būti griežčiau planuojama ir naudojama, nes jos išlaikymo sąnaudų padidėjimo nekompensuoja konkurencijos nauda, kuri taip pat ribota. Jau dabar elektros kainoje konkurencinė dedamoji (pati elektra) neviršija net trečdaliao galutinės kainos. **Elektros kainą vartotojui labiau lemia ne konkurencija, o sistemos išlaikymo sąnaudos.** Panaši situacija gamtinių dujų ir centralizuoto šilumos tiekimo sektoriuose.

Šventės ateina ir nueina, kiekvienas toliau turėtų dirbti tą darbą, kurį labiausiai išmano ir kurį dirbdamas gali sukurti didžiausią pridėtinę vertę. Centralizuotos didžiosios ir smulkiosios energetikos balansas bei poreikis turėtų būti pamatuotas bendrųjų kaštų ir naudos kriterijumi, ypač jeigu tam skiriami visų mokesčių vartotojų pinigai. Deja, bet šiandien šimtamilijoninės išlaidos Lietuvos energetikoje planuojamos iš esmės be jokių gilesnių paskaičiavimų, labiau remiamasi tikėjimu ar įtikinėjimu. Tačiau už to gali stovėti siauri ir trumpalaikiai interesai, o gal ir klaidos.

Profesinės Lietuvos energetikų dienos proga norisi pa(si)linkėti, kad kompetencija ir profesionalumas, ilgalaikiai ir bendrieji interesai, pamatuoti ir inovatyvūs sprendimai būtų Lietuvos energetikos kūrimo pagrindas. Tam reikia, kad sprendimus priimtų profesionalai, o ne tik balsuotojai. Dabar dažnai prašoma apsispręsti gyventojų, bendrijų, politikų ar pan. o juos nesunku „apie pirštą apvynioti“. **Ar kiekvienas pilietis privalo būti energetiku?**

dr. Valdas Lukoševičius
KTU Energetikos katedros docentas,
LŠTA prezidentas